

Розділ I

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГРАМАТИКИ

УДК 811.161.2'0'367'373.611

Петро Білоусенко
(Запоріжжя),
Ірина Іншакова
(Кривий Ріг)

СУФІКС *-ОТА (-ЕТА)* В СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XIV–XVIII СТ.

Описано функції дериватів із цим формантом у староукраїнській мові на рівні словотвірних і лексико-словотвірних типів. Задокументовані деривати XIV–XVIII ст. найчастіше творилися від прикметників, рідше – дієслів, іменників та інших частин мови. Суфікс *-ота (-ета)* в семантичному плані продовжує традиції праслов'янської та давньої руськоукраїнської мов: за допомогою розгляданого форманта творилися головним чином абстрактні назви якостей і властивостей, які могли набувати переносного абстрактного значення або зазнавати конкретизації.

Ключові слова: суфікс *-ота*, лексико-словотвірні типи, староукраїнська мова, субстантивізація прикметників, назви якостей і властивостей, конкретизація абстрактних назв.

Суфікс *-ота (-ета)* має давню історію, він бере початок від давньоіндоевропейського *-tā*, попередній *-o-* належав до твірних основ [21, с. 552], звідси праслов'янський формант *-o-ta* [20, с. 42].

Мовознавці висловлюють також думку, що формант *-ота* сформувався вже в індоевропейський період [14, с. 52].

Спеціальні дослідження показують, що цей формант у давній руськоукраїнській мові виконував схожі функції, що й у мові праслов'янській: він брав участь у творенні абстрактних найменувань від прикметників, дієслів та іменників із досить широким діапазоном лексико-словотвірних типів. В окремих випадках маємо субстантиви на *-ота* з конкретним значенням, нерідко ця семантика є вторинною. Зрідка прозирає тенденція набуття похідних із формантом *-ота* у виразнювальній функції. [10; 3]. Словотвірна структура й семантика дериватів на *-ота* на різних етапах історії української мови цікавила багатьох мовознавців [див, наприклад, Герд, Грещук, Полюга та ін.], однак повної історії згаданого суфікса в українському мовознавстві немає. **Мета статті** – здійснити докладний опис динаміки словотвірних і лексико-словотвірних типів із суфіксом *-ота* в українській мові XIV–XVIII ст. у зіставленні з попередніми періодами її розвитку.

1. Опрацьовані джерела XIV–XVIII ст. засвідчують високу продуктивність розгляданого форманта при творенні *деад'ективів*. При цьому слід зауважити, що панівна більшість цих номенів успадкована з праслов'янського періоду.

1.1. Найменування зовнішніх чи внутрішніх ознак істот переважно успадковані з попереднього періоду, зокрема, часто вживалися в текстах аналізованого періоду деривати на позначення фізичних вад людини. Найчастіше в обстежених текстах трапляється дериват *сліпота* (прасл. **slhpota*): *обличая их безуміє и слһпоту, яко без рассуждения духовнаго читают телесне* (1581 УЛ XIV–XVI 205); *видите ли вашу слһпоту* (1598 УЛ XIV–XVI 343; *минет слһпота* (1690 ІВ 65); *калһцство и слһпоту* (1720 ЛВел III 15); *небесных ради благ красоты хранися мирьской слһпоты* (1612 УП 185); *сей, в землһ увидһв крота, начал*

сміються слһпотһ его (60–70 рр. XVIII Ск I 123). Цей іменник набуває переносного значення, але в межах абстрактності, наприклад: слһпота (сер. XVI УкрЛекс 336) '1) сліпота (перен.); 2) рабство'. Окрім цього іменника в пам'ятках трапляються також давні деривати німота (прасл. **nhmota*); глухота (прасл. **gluxota*): Минет німота (1670–1680 УЛ XVII 321); бе(з)гласно(и) нһмоты (1700/1709 КЗ 130); глухота (кін. XVI–поч. XVII УЛ XVII 208); глухота (XVIII Тимч 53); сто лһт и боли въ слһпотһ, въ глухотһ (1620 УП 171); и то злое калһцство члвһку на свһтһ: глухота (КЗ 129). Дещо пізнішого творення іменник хромота (XV ССУМ II 520) 'кульгавість'; минет нһмота, минет хромота (1690 ІВ 66).

1.2. Пам'ятки XIV–XVIII ст. фіксують найбільш частотну групу найменувань особливостей характеру людини. Ці деривати також переважно успадковані з праслов'янського періоду. У текстах часто трапляється похідний іменник доброта (прасл. **dobrota*): добротһ нашей позавидһв (1409 УЛ XIV–XVI 59); межи ними тогды многие доброты были (1484 Рус 137); стративши пръворо(д)ства своего доброты (1599 КО 228); процвете добротою (1616 Тіт 3); зайде доброта твоя (кін. XVII ІВ 128); и доброта его неизреченна (1566 УЛ XIV–XVI 188); так привязуется злость до доброты; насһнье доброты всһяно чловһку (1598 УЛ XIV–XVI 257); твоеї невимовної доброты прошу (1610 УЛ XVII 91); да не пришед чужсаа доброты и возмет нашу честь (XVI–XVII УЛ XVII 449); доброты всякой ты и стойности ты мать (50-і рр. XVIII Ск I 94). Досить часто в текстах трапляється іменник простота, очевидно, теж праслов'янського походження (прасл. **prostota*): приписуючи собһ мудрость, а нам простоту (1597 УЛ XIV–XVI 292); дл# и(x) простоты "ко писмо мови(т)" (1599 КО 218); я простоты Исусовы навыкнути не могу (кін. XVI В 15); о простотһ апостола Петра (поч. XVII УП 125); для простоты и неосторожности братһ (XVII ВО 142); простота (п. пол. XVIII ст. МатТимч II 251) 'простота, наївність'.

Пізнішого походження іменник щедрота: від запозиченого старослов'янського прикметника ѿдддѣ (Ф IV 499, ЕСУМ VI 502) у давній руськоукраїнській мові утворено іменник щедрота (XI Ср III 1608), який досить часто вживається в обстежених текстах староукраїнської мови: свобождая вас щедротами своего чловһколюбія (1574 УП 59); его же нынһ твоего милосердіа благоволеніем и щедротами сподобихся видһти совершение (1581 УЛ XIV–XVI 200); шествуй щедротами (1691 ІВ 76); скоро да предварят ны щедроты твоя (кін. XVI В 89).

Поодинокі траплялись інші деривати. Іменник жестота, певне, запозичений зі старослов'янської мови (ст.-сл. ѿддѣ 'твердий, жорсткий'), пор. рос. жестота (XIV–XV СДЯ III 258) 'тяжкість, трудність', цей іменник є в болгарській, російській, білоруській мовах, пор. також хорв. *zhestota*. В обстежених текстах фіксується, як виняток: жестота (сер. XVII СлЛекс 109).

1.3. Часто вживаними в джерелах аналізованого періоду були найменування стану істоти (матеріального, фізичного, психічного), успадковані з попереднього періоду української мови: нищету (прасл. **niščeta*): конечная нищета (1598 УЛ XIV–XVI 339); в нитетһ оубогій (1623 Тіт 81); сын божій ... добровольне нищету пріймуєт (1646 УП 272); але терпннє в нищетһ проходил (XVII УЛ XIV–XVI 483). У текстах трапляється й давній іменник нагота (прасл. **pagota*): только да ему наготу покрывем (кін. XVI В 28); наготу терпим (XVI КА 65); бог украсив наготу ея (1618 Ставр 230); великую наготу мһли зо всһхъ сторонъ (до 1672 ЛСам 89); минет нагота (1690 ІВ 65).

Очевидно, праслов'янського походження й іменник тіснота (прасл. **thsnota*); пор. рос. теснота, блр. *цесната*, хорв. *tjetsnoća*, серб. *тесноћа*, польськ. *с'asnota*): около розп'ятія Христова великая тіснота биває; і людє мнозі в тісноті велиці (1595 УЛ XIV–XVI 72); тіснота (сер. XVI УкрЛекс 365) 'тяжкий стан'; скорби и тісноты испльнены(х) (1619 Тіт 18); аз въ тіснотһ моеї не могу с тобою шествовати (1646 УП 313); видячи тісноту, Цюцюра... издався (XVII ЛД 230); вылетһл из сһтей и преисподних тіснот на свободу духа (1769–1771 Ск I 186).

Часто вживаним у пам'ятках цього періоду був праслов'янський іменник лихота (прасл. *lixota) *кто почне(т) свадою или тежею или бу(д) которою лихотою* (1415 ССУМ I 551); *своей лихоте* (XV Пов 68); лихота (1653 МатТимч I 405) 'крайня убогість, убогство'; лихота (сер. або др. пол. XVII Син 125). Нові деривати цього семантичного типу трапляються рідко: дурнота (Тимч 841) 'безумство, шаленість'. Пор. інші деривати: дорожета (1686 Тимч 793), пор. варіанти: драгонхта (XVIII Тимч 822) 'дорога річ'; *саранча... великую дорожнету учинила* (до 1672 ЛСам 17); дорожнета *таковая и недостатокъ же справовали превеликій въ нихъ голодь* (до 1672 ЛСам 56).

Близько до цього семантичного типу стоїть давньоруськоукраїнський іменник сухота зі значенням 'сухість', пізніше 'туберкульоз' (Ср III 632). Він зазнає лексикалізації граматичної форми множини, за якою закріплюється сучасне значення: сухоты *немоць* (XVII СлЛекс 96); сухота (371); *с которой сухоти робацтво умножилося* (1680 ЛСам 150); *болна... на сухоти* (1728 ЯМ 63).

Іменник сиплота має праслов'янське коріння, пов'язане з *siphiti 'хрипіти, шипіти', цсл. пѣйѣа 'хрипота' (ЕСУМ V 240). Він не документується в обстежених текстах XI–XIII ст., проте майже в усіх слов'янських мовах засвідчується як деад'ектив. В українській мові розгляданого періоду вживається нечасто: сиплота (1653 МатТимч II 321) 'сиплість'.

Людське уявлення про красу, досконалість, морально-оцінні якості чогось передає успадкований з праслов'янської мови дериват лхпота: *И еда нх по которагождо вхрх благодать дхйствуаше, и паче в лхпому* (1409 УЛ XIV–XVI 57); *блголхпнїе: вздоба, лхпота, вкраса* (1627 БерЛекс 8); *нхсть нхкоєя в гробх славы нх лхпоты* (кін. XVII ІВ 136). Часто вживаним був праслов'янський іменник красота: *вставъ жить" сего красотоу* (1489 Ч 97); *поздрхвши... красотоу* (1599 КО 228); *называти солнцем, яко подобно тому сличностью красоты свхтит* (кін. XVI В 135); *свхта сего красотами уведеныє, а науками не выученыє* (1605 Пер 26); *и благолхпнїє красоты разность, и качества нарицаются* (кін. XVI–поч. XVII Діал 83); *зхло свхтися небесными красоты* (кін. XVII ІВ 115) та ін. Сюди також належить праслов'янський дериват благота (XVII СлЛекс 179). Праслов'янського походження й дериват ряснота, уживаний у текстах української мови XI–XIII ст. зі значенням 'істина, правда; правильність, законність' (Ср III 222). Етимологія М. Фасмера наптовхує на думку, що це старослов'янське запозичення (див. Ф III 474). В обстежених текстах вживається нечасто: *твори(м) же се "ко в рхснотому блгопрїатнх* (1616 Тіт 4), пор. ряснота (1653 МатТимч II 305) 'густота, достаток', новотвори поодинокі: правота (XVII СлЛекс 185).

Моральні якості людини позначав праслов'янський іменник чистота, який здавна вживався в абстрактному значенні 'очищення', 'духовна чистота' (див. Ср III 1531): *в чистоті і воздержанїї поживе постничеськи* (XIV УЛ XIV–XVI 53); *оу чистоте жити* (XV ЖА 107); *ажь до смерти чистотоу свою ховали* (XV Пов 52); *себе в чистотх богу приготуйте* (80–90 рр. XVI УП 78); *лхпше пусти в чистотх стояти* (1598 В 45); *чистоти сердечнию* (1625 Тіт 131); чистота (XVII УкрЛекс 410) 'чистота, свобода від гріхів'; чистоти *духовної* (XVII УЛ XVII 398). Пор. префіксальний похідний: нечистота *скверная владхет* (1598 УЛ XIV–XVI 334); *і многїи пойдуть вслїд їх нечистот* (1621 УЛ XVII 93); *блудними нечистотами* (1646 УП 242); *мир сей... пїнит[ь]ся нечистотами* (1618 Ставр 242); *кратко очистит нечистоту* (50–80 рр. XVIII Ск I 84). Моральні якості людини передає також і успадкований із праслов'янської мови дериват чеснота: *леч не дбає про чесноты* (1575 УП 60). Мабуть, сюди належить запозичений із польської мови частовживаний іменник цнота (польське *spota* утворено від *спу* 'шановний'); на українському мовному ґрунті він співвідносився із цний 'шановний, доброчесний': *за онїи показанїи цноти* (1605 УЛ XVII 34); цнота (до 1656 МатТимч II 471) 'доброчесність, доблесть'; цноти *христїанської* (XVII УЛ XVII 398); пор. похідне нецнота (XVII МатТимч I 506) '1) безчестя, розпуста, гріх, беззаконня; 2) збірне негідник, негідниця, ледар, ледарка'; нецноти (1700–1709 УЛ XVII 350).

Продовжується формування групи імен на -ота з параметричним значенням. Поряд із унаслідуваним із праслов'янської мови дериватом толстота трапляється

126); *сама сяду якь сирота* (УкрП 111); *зоставивши насъ сиротами* (1625 Тіт 116); *сирот убогих* (кін. ХVІ–поч. ХVІІ УЛ ХVІІ 208); *карання бідних сирот* (ХVІІ УЛ ХVІІ 134); *прямой сирота* (50–80 рр. ХVІІІ Ск I 89); *сироту... в темницѣ гладом мориш* (1788 Деркач 105).

Давньоруськоукраїнське утворення *юнакъ* (див. Ср ІІІ 1627) 'юнак' в обстежених текстах майже не трапляється: *юнота, молодо(с)* (1596 ЗизЛекс 89).

Дібрані мовні факти дають підстави вважати, що в ХІV–ХVІІ ст. починає формуватися група збірних найменувань. У текстах цього періоду часто вживався, треба думати, праслов'янський дериват *пѣхота* піші війська', наприклад: *пехоту... на челѣ засадилъ* (1638 ЗМТ 160); *ядская пѣхота... уступити мущла* (п. пол. ХVІІІ ЛВел 55); *посадивши... пѣхоту немецкую* (до 1672 ЛСам 8); *янчарскую пѣхоту послати* (1674 УЛ ХVІІ 180); *а ти, брате молодейкій, пойдеш и пѣхотою* (кін. ХVІІ Інт 70); *пѣхота полская... едва от нихъ отбилася* (1770 СИ 334); *стративши войска, половину пѣхоты своей* (поч. 70-х ХVІІ ЛД 231). Сюди ж належить і праслов'янського походження дериват *золота*: *золота* (1565 МатТимч I 180) 'неімуці люди'; *которого Дорошенко позволивъ забити золотѣ* (до 1672 ЛСам 100); *золота у злоті* (ХVІІ УЛ ХVІІ 307); *и мовит: «Здасться и так, бо то золота!»* (кін. ХVІІ Інт 70); *отступивши съ множествомъ золоты* (30-і рр. ХVІІІ КОМ 263).

Зрідка фіксуються й інші деривати: зокрема, найменування подій за ступенем важливості позначає рідковживаний праслов'янський іменник *новота* (1598 МатТимч I 509) 'новина; нововведення; новизна'.

2. В українській мові аналізованого періоду збережені деякі давньоруськоукраїнські **девербативи**. Похідних утворень з абстрактною семантикою виявлено небагато. Наприклад, це назви *результатів дії в словесному (чи звуковому) оформленні*. Праслов'янський дериват *воркота* документується дуже пізно: *воркота* (ХVІІІ Тимч 309) 'бурчання'. Іменник *клевета*, можливо, запозичений зі старослов'янської за посередництвом російської мови (ЕСУМ ІІ 456), документується в українських текстах ХІ–ХІІІ ст. (див. СДЯ ІV 214), однак уже в цей час із твірним словом зв'язок утратив (певне, з прасл. **klъvati* 'кльовати' – Ф ІІ 245). Уживається згаданий дериват в обстежених текстах нечасто: *на прочая хулы лож и клевету* (1598 УЛ ХІV–ХVІ 307); *клеветою и отчаянием* (1605 УЛ ХІV–ХVІ 375). Новотвір *хрипота* (ХVІІ СлЛекс 345) звуконаслідувального походження, пор. *хрипіти*.

Маємо й кілька найменувань *опредметнених дій*. Іменник *плюскота* нині вживається майже в усіх слов'янських мовах, що вказує на його давність, однак в українській мові він уперше фіксується в ХVІІ ст.: *безъ тика: ... безъ плюскоты* (1627 БерЛекс 7); *плюскота w(t) дожджи* (159); *плюскота* (1720 МатТимч ІІ 112) 'сльота, негода'. Досить пізно фіксується й давній дериват *дригота* (1627 БерЛекс 137); *дригота* (1653 МатТимч I 233) 'тремтіння' (від *дрижати*).

Низка імен вказує на *фізичний чи фізіологічний стан людини*. Дериват *лакота*, очевидно, співвідносний із *лакати* (Ф ІІ 452), за нашими даними вперше фіксується в ХVІІ ст.: *лакота* (1653 МатТимч I 397) 'ласощі'. Пізно фіксується й праслов'янський дериват *гризота*: *потреба родить... гризоти* (сер ХVІ НІІ 101) та *пѣтота, нечистота, росписта* (1627 БерЛекс 166); *пѣцота* (сер. або др. пол. ХVІІ Син 141) 'пристрасть'; множинна форма *минут пѣцоты* (1690 ІВ 64) (мабуть, від *пестити*).

Іменник *тягота* фіксується вперше в ХІ ст. (див. Ср ІІІ 1098), його немає в інших слов'янських мовах, крім російської. У пам'ятках ХІV–ХVІІІ ст. документується досить часто: *по(д)нѣти нашу тѣготу* (1456 Рус 106); *понесьши(м) тѣготу* (1556–1561 ПЄ 86); *вѣчную тяготу славѣ содѣвает нам* (1566 УЛ ХІV–ХVІ 188); *тягота* (ХVІ УкрЛекс 366) '1) тягар, важкість; 2) скрутне становище, утиски'; *тыи тяготу и вар дневній... носятъ* (1646 УП 294); *тяготы помогл тебѣ нести сея* (кін. ХVІІ ІВ 117).

3. Незначна кількість *відіменникових* дериватів із суфіксом -ота з абстрактним значенням, задокументованих у текстах ХІV–ХVІІІ ст., успадкована з попередніх періодів, наприклад, іменник *робота*, очевидно, продукт праслов'янської системи періоду її розпаду, це слово фіксується в старослов'янській та українській огласовці в ХІ–ХІІІ ст., вживається в кількох нинішніх східнослов'янських та південнослов'янських мовах. В обстежених текстах

майже всуціль маємо форму *робота*: *работы* и дани и полатки имаеть робити (1408 ССУМ II 293); *робота* (Син 152) 'праця, позов'; *на них робота тяжка есть* (1577 УЛ XIV–XVI 182); *робота* (до 1656/1771 МатТимч II 274) 'робота, заняття'; *день і ноч роботи* (кін. XVI–поч. XVII УЛ XVII 205) тощо.

У текстах давньоруськоукраїнської мови часто трапляється іменник *соромота* й *срамота*, успадкований з XI–XIII ст. Суфікс -ота тут має увиразнювальне (підсилювальне) значення, уживається цей дериват, крім східнослов'янських, у деяких південнослов'янських мовах. Подаємо приклади з пам'яток української мови XIV–XVIII ст.: *с которой соромоты albo которыми иными причинами* (XV Пов 45); *намь соромоту чинишь* (1556–1561 ПЄ 271); *соромота* (1560 КА 120); *соромоту вичную* (кін. XVI–поч. XVII В 90); *нехай будет вічная срамота* (1618 Ставр 224); *и видѣтъ срамоти его* (1625 Тіт 124); *соромота* (1627 БерЛекс 123); *покры срамота лице мое* (кін. XVIII Ск I 136).

Виявлені також одиничні приклади відіменникових дериватів: *уне бѣ нам, чада возлюбленная, смертію скупитися от таковия гнѹсотѹ* (XVI УЛ XIV–XVI 47) 'гнилизна', цей праслов'янський дериват (прасл. **gnusъ*) зберігає в досліджений період зв'язок із твірним *гнус* 'бруд, мерзота' (МатТимч I 176). Так само зберігає зв'язок з твірним словом *дух* праслов'янський дериват *духота* (*духъ* > *duxota*) (XVII Тимч 844) 'спека, гаряча доба'.

Досліджуваний формант є складовим елементом особових назв: *Драгота* (1448 ССУМ I 324), пор. *Драгъ*; найменувань сіл: *Бакота* (1463 ССУМ I 84).

4. У пам'ятках середньоукраїнського періоду фактичний матеріал засвідчує одиничні приклади похідних із суфіксом -ота від інших частин мови. Наприклад, від числівника: *єднота* (1447–1492 ССУМ I 346) та займенника: *о самота мати ради дум небесних* (кін. 50-х рр. XVIII Ск I 96).

Розглянуті мовні факти дають підстави стверджувати, що в аналізованому фрагменті словотвірної системи мова виявляє виняткову стійкість: основний масив іменників із суфіксом -ота успадковано з праслов'янської мови. В українській мові дослідженого періоду лише вряди-годи творяться нові похідні, які зазвичай не виходять за межі давніх словотвірних та лексико-словотвірних типів. За допомогою суфікса -ота (-ета) продовжують творитися абстрактні іменники, ці деривати дедалі частіше набувають переносного значення в межах абстрактної семантики. Виразнішою виступає підсилювальна функція форманта. З'являються деривати зі значенням істот, на основі яких формується лексико-словотвірний тип похідних зі збірним значенням. Подальші історико-дериватологічні дослідження в цій царині дадуть змогу з'ясувати причини функціонально-семантичної дистрибуції формантів у межах згаданих семантичних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарх Ю. С. К истории словообразовательных типов вторичных собирательных в русском языке: Имена с суффиксами -ств(-о), -ин(-а), -шин(-а), -от(-а), -н(-я) / Ю. С. Азарх // Исследования по исторической морфологии русского языка. – М. : Наука, 1978. – С. 49–72.
2. Андел В. П. Словотвір абстрактних іменників з суфіксом -ота у чеській мові / В. П. Андел // Вісник Львівського ун-ту. – Сер. Філологія. – 1963. – № 1. – С. 118–123.
3. Білоусенко П. І. Суфікс -ота (-ета) в українській мові XI–XIII ст. / П. І. Білоусенко, І. О. Іншакова // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць. – Вип. 15. – Кривий Ріг, 2016. – С. 16–25.
4. Варбот Ж. Д. Древнерусское именное словообразование / Ж. Д. Варбот. – М. : Наука, 1969. – 231 с.
5. Герд А. С. О некоторых особенностях образования имен существительных с суффиксом -от-а в современных славянских языках / А. С. Герд // Науч. доклады высшей школы. – 1964. – № 2. – С. 79–87.
6. Грещук В. В. Історія словотвору українських відприкметникових іменників на -ство, -ота, -она, -изна в порівнянні з російськими / В. В. Грещук // Вісник Львівського ун-ту. – Сер. Філологія. – 1979 б. – Вип. 11. – С. 71–77.
7. Грещук В. В. Словообразовательная и лексико-семантическая структура украинских адъективов на -сть, -ство, -та, -ина, -изна / В. В. Грещук // Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – К., 1979. – 24 с.

8. Грещук В. В. Спільнокореневі іменники на -ість, -ота, -ина, -изна у сучасній українській мові / В. В. Грещук // Мовознавство. – 1977 б. – № 2. – С. 27–32.
9. Дегтярева Н. Т. Имена существительные на -от(а) в русском языке / Н. Т. Дегтярева // Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – М., 1980. – 23 с.
10. Іншакова І. О. Походження форманта -ота (-ета) та його функції в праслов'янській мові / І. О. Іншакова // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : зб. наук. праць. – Вип. 12. – Кривий Ріг, 2015. – С. 39–47.
11. Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К. : Наук. думка, 1983. – 743 с.
12. Курс історії української літературної мови / За ред. І. К. Білодіда. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. 1. – 596 с.
13. Курс сучасної української літературної мови: В 2 т. / За ред. Л. А. Булаховського. – К. : Рад. школа, 1961. – Т. 1. – 519 с.
14. Мартынов В. В. Праславянская и балто-славянская деривация имен / В. В. Мартынов. – Минск : Наука і техника, 1973. – 58 с.
15. Мейе А. Общеславянский язык / А. Мейе. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1951. – 492 с.
16. Полюга Л. М. Українська абстрактна лексика XIV–I пол. XVII ст. / Л. М. Полюга // АН України. Ін-т сусп. наук ; Відп. ред. Л. С. Паламарчук. – К. : Наук. думка, 1991. – 240 с.
17. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – Т. 1. – 440 с.
18. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1969. – 584 с.
19. Foland M. Rzeczowniki z przyrostkiem -ota we współczesnym języku polskim / M. Foland // Poradnic językowy, 1975. – Z. 7. – S. 369–379.
20. Sławski F. Zarys słowotworstwa prasłowian'skiego / F. Sławski // Słownik prasłowian'ski. – Wrocław. Warszawa. Krakow. Gdan'sk. – T. 1–3. – 1974-1979.
21. Vondrak W. Vergleichend slavische Grammatik / W. Vondrak. – Göttingen, 1924. – XVIII. – 724 s.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

БерЛекс	Лексикон словенороський Памви Беринди / Підгот. тексту і вступ. стаття В. В. Німчука : Надрук. з вид. 1627 р. фотомех. способом. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – XL, 272 с.
В	Вишенский И. Сочинения / Подг. текста, статья и комментарии И. П. Еремина. – М. – Л., 1955.
Деркач	Деркач Б. А. Перекладна українська повість XVII–XVIII ст. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – 147 с.
Діал	Йоана Дамаскина діалектика, або Логіка // Пам'ятки братських шкіл на Україні (кінець XVI – початок XVIII ст.). Тексти і дослідження. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 73–142.
ДСО	Дневник Симеона Окольскаго. 1638 // Лнтопись событий въ Юго-Западной Россіи въ XVII вѣкѣ. Сост. Самоиль Величко. – К., 1864.
Душ	Душевник Г. Т. // Пам'ятки братських шкіл на Україні (кінець XVI–поч. XVIII ст.). Тексти і дослідження. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 180–207.
ЕСУМ	Етимологічний словник української мови / За ред. О. С. Мельничука : У 7 т. – Т. 1–5. – К. : Наук. думка, 1982–2006.
ЖА	Житіє Алексія челоука Божія // Повѣсть о трехъ короляхъ-волхвахъ въ западнорусскомъ списке XV вѣка. Труд В. Н. Перетца. – С.-Петербург, 1903.
ЗизЛекс	Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма Славеноросская. – К. : Наук. думка, 1964. – 203 с.
ЗМТ	Записки Матвея Титловского 1620–1621 гг. // Лнтопись событий въ Юго-Западной Россіи въ XVII вѣкѣ / Сост. Самоиль Величко. – К., 1864. – С. 147–182.
ІВ	Величковський І. Твори. – К. : Наук. думка, 1972. – 191 с.
Інт	Українські інтермедії XVII–XVIII ст. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – 239 с.
КА	Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол. Т. II. – Варшава, 1930. – 192 с.
КЗ	Зиновійв К. Вірші. Приповісті посполиті / Підгот. тексту І. П. Чепіги; Вступ. стаття В. П. Колосової, І. П. Чепіги; Істор.-літ. комент. В. П. Колосової. – К. : Наук. думка, 1971. – 391 с.
КЛ	Книга Ллчечбн[а]# w(т) многи(х) ллкарствъ. Лікарські та господарські порадики

- КО** XVIII ст. / Підгот. до вид. В. А. Передрієнко. – К. : Наук. думка, 1984. – С. 17–91.
Незвісний твір Клирика Острогського /1599/ // Пам'ятки українсько-руської мови і літератури. – Львів, 1906.
- КОМ** Краткое описание Малороссии. Дополнок до «Летопись Самовидца...». – К., 1878.
- ЛВел** Летопись событий в Югозападной России в XVII-мъ вѣкѣ. Составилъ Самоиль Величко, бывший канцеляристъ канцелярии Войска запорожскаго, 1720. Издано Временною комиссією для разбора древнихъ актовъ. – Киевъ, 1848–1864. – Т. 1–4.
- ЛД** «Літописець» Дворецких – пам'ятник українського летописання XVII в. // Летописи и хроники : Сб. статей. – М., 1984. – С. 219–234.
- ЛСам** Літопис Самовидця / Підгот. до вид. Я. І. Дзира. – К. : Наук. думка, 1971. – 208 с.
- МатТимч** Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. Упор. : Німчук В. В., Лиса Г. І. – Київ – Нью-Йорк, 2002. У 2-х книгах.
- НП** Украинская лексика сер. XVI века: Няговские поучения Ласло Дэже. – Дебрецен, 1985. – 525 с.
- Пер** Пересторога // Возняк М. Письменницька діяльність Івана Борецького на Волині і у Львові. – Львів, 1954.
- ПЄ** Пересопницьке Євангеліє 1556–1561. Дослідження. Транслітерованій текст. Словопоказчик / Видання підготувала І. П. Чепіга за участю Л. А. Гнатенко. Науковий редактор В. В. Німчук. – К., 2001. – 700 с.
- Пов** Перетц В. Н. Повесть о трёх королях-волхвах в западнорусском списке XV в. – Спб., 1903. – С. 1–107.
- Рус** Українські грамоти XV ст. Підгот. тексту, вступ. стаття і комент. В. М. Русанівського. – К., 1965.
- СДЯ** Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.) : В 10 т. / Гл. ред. Р. И. Аванесов. – М. : Рус. яз., 1988–2008. – Т. 1–7.
- СИ** Собрание историческое // Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник. – К., 1873.
- Син** Синоніма славеноросская // Лексис Лаврентія Зизанія. Синоніма славеноросская / Підгот. текстів пам'яток і вступ. статті Німчука В. В. – К. : Наук. думка, 1964. – С. 91–172.
- Ск** Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах. – К. : Наук. думка, 1973.
- СлЛекс** Славинецький Є., Корецький-Сатановський А. Лексикон словено-латинській // Лексикон словено-латинській Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського / Підгот. до вид. Німчук В. В. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 58–418.
- Ср** Срезневский И. И. Материалы для Словаря древнерусского языка. – Спб., 1893–1912. – Т. 1–3.
- ССУМ** Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : У 2 т. – К. : Наук. думка, 1977–1978. – Т. 1–2. – 591 с.
- Ставр** Транквіліон-Ставровецький К. Уривки з прозових та віршованих творів філософського змісту // Пам'ятки братських шкіл на Україні. Кінець XVI–початок XVII ст. : тексти і дослідження. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 207–260.
- Тимч** Історичний словник українського язика / За ред. Є. Тимченка. – Харків-Київ : ДБУ, 1930–1932. – Т. 1. – XXIV, 937 с.
- Тіт** Тітов Хв. Матеріали для історії книжної справи на Україні в XVII–XVIII ст. Всезбірка передмов до українських стародруків. – К., 1924. – 332 с.
- УкрЛекс** Дэже Л. Украинская лексика сер. XVI века : Няговские поучения (словарь и анализ). – Дебрецен, 1985. – 526 с.
- УкрП** Українські пісні, видані М. Максимовичем. Фотокоп. з вид. 1827 р. – К., 1962.
- УЛ XIV–XVI** Українська література XIV–XVI століть. – К. : Наук. думка, 1988. – 597 с.
- УЛ XVII** Українська література XVII століття. – К. : Наук. думка, 1987. – 606 с.
- УП** Українська поезія: середина XVII ст. / Упор. В. І. Кречотень, М. М. Сулима. – К. : Наук. думка, 1992. – 680 с.
- Ф** Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : В 4 т. / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева : Под ред. Б. А. Ларина. – 2-е изд., стереотип. – М. : Прогресс, 1986–1987. – Т. 1–4.
- ЯМ** Дневник Якова Марковича. Ч. I–III. – К., 1983–1987.

SUFIKS -OTA (-ETA) IN THE STAROUKRAINSKIY LANGUAGE
OF XIV–XVIII CENTURIES.

The functions of derivatives are described with this formant in a staroukrainskiy language at the level of word-formation and leksiko-word-formation types. The documented derivatives of XIV–XVIII centuries most frequent created from adjectives, rarer – verbs, nouns and other parts of speech. The suffix of -ota (-eta) in a semantic plan continues tradition praslov'yanskoy and davnoy of ruskoukrainskoy languages: by a rozglyadanogo formant the abstract names of qualities and properties which could acquire a portable abstract value or test a specification were created mainly.

The abstract names were already in the epoch of praslov'yanskoy community, fixed in the first davneruskoukrainskikh sights, passed to sights of staroukrainskoy language. It is the names of different thematic groups, which characterized the lines of human psyche, moral qualities of man, sign of personality, opredmecheni states, processes, qualities differently. Mostly it the indigenous Ukrainian words, inherited from previous ages, are formed by the examined suffix which joined in mainly with bases of adjective, rarer – to verbal and substantival.

Key words: suffix of -ota, leksiko-word-formation types, staroukrainska language, substantivaciya adjectives, name of qualities and properties, specification of the abstract names.

Петр Белоусенко,
Ирина Иншакова

СУФФИКС -ОТА (-ЕТА) В СТАРОУКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ XIV–XVIII СТ.

Описано функції дериватів з указаним формантом в староукраїнському мові на рівні словообразовательних і лексико-словообразовательних типів. Задokumentированні деривати XIV–XVIII вв. чаще всего происходили от прилагательных, реже – глаголов, существительных и других частей речи. Суффикс -ота (-ета) в семантическом плане продолжает традиции праславянского и древнего русскоукраинского языков: с помощью рассматриваемого форманта образовывались главным образом абстрактные названия качеств и свойств, которые могли обретать переносное абстрактное значение или подвергаться конкретизации.

Ключевые слова: суффикс -ота, лексико-словообразовательные типы, староукраинский язык, субстантивация прилагательных, названия качеств и свойств, конкретизация абстрактных названий.

УДК 811.134.2

Ганна Глушук-Олея
(Херсон)**ЗАПЕРЕЧНИЙ МАРКЕР NO В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ:
ПРИСЛІВНИК, ЧАСТКА ЧИ ПРЕФІКС?**

У статті висвітлено основні підходи іспанських і вітчизняних дослідників щодо питання про категорійний статус заперечного маркера **no** в іспанській мові, оскільки воно досі залишається відкритим через поліфункціональність цього заперечного елемента. Вчені визнають периферійну модально-експресивну функцію заперечних слів-речень задля вираження не лише самого заперечення і його відтінків (незгоди, відмови, спростування, корегування тощо), а й обурення, подиву чи захоплення. У статті доводиться, що частка **no** виконує регулюючу функцію, що відповідає тенденції натуральних мов мати негативний